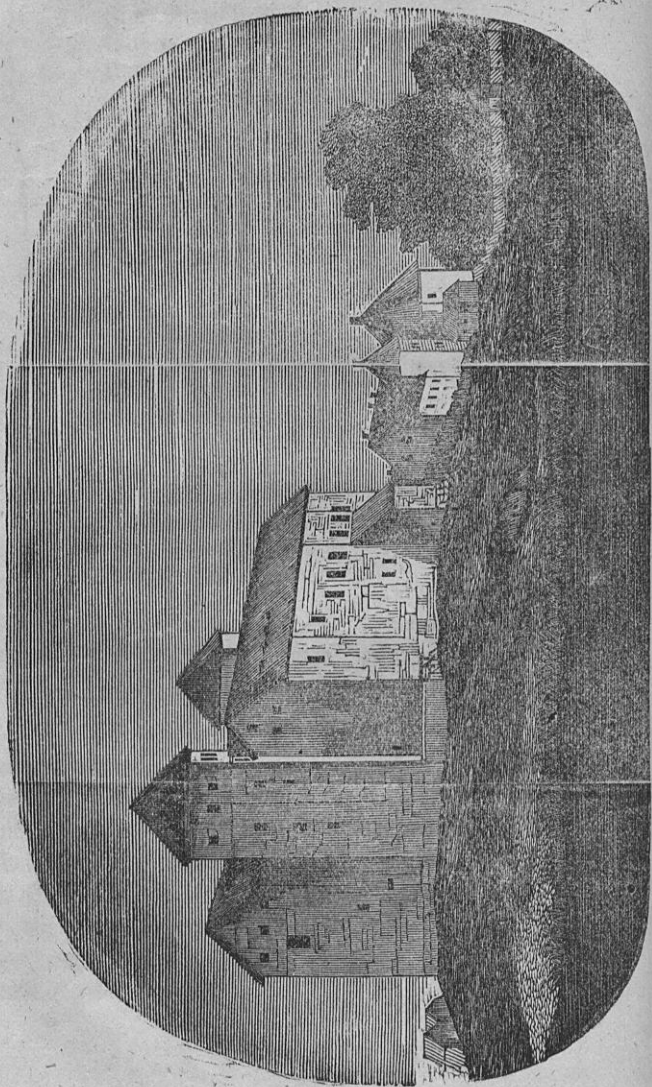

318. IX. 31

Penni-kirjasto

Suomen kansalle.

Länsisuomalaisten toimittama.

Wähästä paljo tuleevi,
Kipinästä tuli syttöy.

II. Turun linna.

Helsingissä,

Suomal. Kirjal. Seuran kirjapainossa, 1867.

P. Th. Stolpen kustannuksella.

Journal of the

Board of Directors

of the

City of

1851

Printed

at the

of

Pieneeköhän yhtään Suomen maan asukasta, joka ei kumminkin nimeksi tunne vanhaa Turun kaupunkia? Tuskin kyllä. Historiamme lehdeillä on sen kaupungin nimi niin usein mainittu, että siitä varmaan voimme päättää tässä seudussa tapahtuneiden seikkojen oleen siitä arvosta, että kumminkin paikkakunnan nimi on lewinnyt joka mökkiin maassamme. Siis, lukiani, lähdeppäs ajatuksillasi muassani hetkeksi tälle paikkakunnalle, niin saamme yhdessä nähdesämme muistoja vanhoista ajoista antaa mieleemme rientää kuluneisiin päiviin. Ehkä voivat entismuistot edes vähänkin meitä miellyttää.

Suomen lounaisessa osassa virtaa hiljain pohjasta etelään Aurajoki. Alkain Pöyhjän saloista (metristä) on se ensin suuren ojan näköinen, vaan leweene sitte vähittäin, kunne se kuusi penikulmaa kuljettansa kohtaa meren aallot tullessaan kapeaan lahteen, joka nykhyään kantaa Linnanaukon nimeä. Suuri matkansa perille pääsemäisillään jakaa se lahteen osaan Turun kaupungin. Turun komea tuomiokirkko kohottaa korkeat muurinsa sen itäisellä rannalla ja missä se rientää meren syliin, siellä sen läntisellä puolella vanhan Turun linnan valkoiset muurit kertovat satunsa kuluneista vuosijadoista; ajoista, jolloin maamme mahtavimmat miehet asuivat linnan nyt jo suurinmaksi osaksi häwinneissä saleissa.

Noin vuonna 1157, siis näeppäs jo monta ihmisiä sitte, oli sillä seudulla, jossa linna nyt seisoo, vilkas liike. Turun joki tosin silloin jo wierteli multaista (sawista) wettänsä Linnanaukkoon, mutta komeita kartanoita sen rannoilla olisi silmäsi turhain

etsinyt. Tuskin olisit nähnyt mökkiäkään, missä Turun kaupunki nyt hylpeilee katuineensa ja huoneriwinensa. Kuffulat ja awarat laskot olisivat ainoastansa kohdannut filmiäsi. Ainakaan et olisi woinut aawistaa, että niinkin komea kaupunki kuin nykkinen Turku tässä oli syntyvä. Mutta, arwelet, mikä sitte oli syhänä siihen liikkeesen, josta puhuin. Saatpa kuulla.

Raks oli pyheä miestä
 Raksi kansan ruhtinasta
 Kristinweljeä jaloa;
 Nkji kasvoi Ruotsinmaalla,
 Toinen maalla wierahalla.
 Pappi maalta wierahalta
 Se on Hämeen Henterikki,
 Waan joka Ruotsissa hleni,
 Se on Cerikki ritari,
 Ruotsin kuuluisa kuningas?

Näin tietää eläs kansanruno puhua. Ja sen sanat owatkin todet. 1150, näet, nousi Ruotsin kuningas istuimelle Cerikki, joka oli yhdekäs samalla nimellä Ruotsin kuninkaista. Roustesfansa waltaistui-melle wanoi hän sen walan, että hän oli lähtewä sotaan Kristin uskon puolesta ja maan wihollisia vastaan. Tähän aikaan oli halu suuri ihmisissä lähteä tällaiseen sotaan Kristinuskoa lewittämään ja papit saarnasivat, että se, joka otti osaa tällaiseen retkeen, sai suurimmakin syntinsä anteeksi; ken sodassa kaatui, se meni oikotietä taiwaasen. Ruotsi ei ennen tätä aikaa woinut olla juuri mieltynyt Suomalaisiin, sillä Suomalaiset naapurinsa muistuttivat heitä usein ikäwällä tawalla elossa olemisestansa. Esi-isämme, näet, usein käwiwät ryöstöretkillä Ruotsin rannikoilla ja toiwat paljon ryöstettyjä aarteita kotiinsa, niin että moni Ruotsalainen ei heille „terwetultua toiste“ toiwottanut. Paitsi sitä siis, että kuningas Cerikki 9:s paloi halusta itse kristinuskon lewittämiseen, niin näki hän myös woiwansa Suomalaisia woittamalla ja kastamalla estää näiden ryöstöretkien uudistamista. Hän lähti siis kuin lähtikin niinkuin arwellaan w. 1157 monen mah-

tawan miehen seurassa, joista pispä Hentricki Englantista syntyisin on mainittawin, Dolantin meren ylitse Suomeen. Hän laski wäkenjä maalle Aurajoen suussa ja Suomalaisia oli siinä häntä vastaanottamassa. Wilkas tappelu syntyi; paljo wäkeä kaatui, Suomalaiset joutuivat häwiölle ja niiden, jotka tappelusta pääsivät hengissä, tähtyi antaa kasta itsensä nykijisen Turun wieressä olewassa Kupittaaan lähteessä. Tällainen on Ruotsin wallan ja Kristinuskon alku maassamme.

Mutta sillä että muutamat Suomalaiset wäkiin olivat kastetut ei vielä pitkälle päästy. Pakanuus oli juuritettava ulos mielistä ja kristin oppi istutettava sydämiin pakanuuden siaan. Tässä työtä monelle miespolwelle. Pispä Hentricki on ensimmäinen, joka tähän työhön uhrasi woimansa ja — henkensä. Eräs Suomalainen talonpoika Lalli nimeltä kaikaisi pisaan hänen vaikutuksensa, koska tappoi hänen Köhliön järwellä, mutta kunnioitettawan pispän muistoa ei woi mikään saattaa unohduksiin, niin kauwan kuin Suomen kansa hengissä pysyy. Woidaksensa tätä kääntämisen työtä pitkittää tähtyi Ruotsalaisien pitää sotawoimia maassa, sillä Suomalaisien mielet olivat niin juurtuneet wanhoihin oloihin ja uskoon, että woiton saatuaan kohta olisimat luopuneet Ruotsalaisten heille pakottamasta wallasta ja uskosta. Päätettiin siis rakentaa linna Ruotsin wallan pysyttämiseksi maassamme ja paikaksi, mihin linna oli rakettava, walittiin niemi Aurajoen suussa. Tämä on nykijisen Turun linnan synty. Sinä, lukiani, joka olet kuullut tyhlien pauhinaa, olet kuullut, minkä mahdottoman woiman ampuneuwot owat itselleen anastaneet, niin ettei harmaat wuoretkaan enää ole wakaat olostaan, ehkä hymhilet katsellessasi linnan muuria ja ajatellessasi, että ne owat raketut sotawarustukseksi, mutta se, joka eli siihen aikaan, ainakin ne nähdesfään suuresti ihmetteli niiden mahdotonta wahwuutta. Ei paljo aikoja kulunutkaan, ennenkuin Turun linnaa pidettiin ruotsin wallan wahwimpina. Mutta niin ajat muuttawat. Ruutin keksintö ja ampuma-asetten parantaminen waiikutti, että linna menetti tämän suuren ar-

wonja ja wihdoin jätettiin se korjuutta, niin että aika wapaasti sai tehdä häwittämää työtänsä, josta nykhi- nen linna antaa ikäwimpää todistuksia.

Nykijien linnan kaikki muurit eivät ole raketut samaan aikaan, waan me woimme eroittaa wanhan ja uuden linnan. Wanha linna on suurimaksi osaksi rakettu harmaasta kivistä. Sen rakentaminen aloitettiin, niinkuin jo olemme maininneet, Serikki kunin- kaan aikoina. Uusi linna on luultawasti 400 vuotta nuorempi ja on rakettu tiilikivistä wanhan linnan itäiselle puolelle, ja on wanhaa linnaa paljoa mata- lampi.

Ensimmäiset vuosijadat linnan olostä peittää suuri pimeys. Ainoastansa muutama säde wälkkyh tästä pimehdestä. Sen harmaat muurit, jotka ovat ainoat jällelloewat todistajat silloisesta elämästä, eivät wirka mitään, ehkä mitä heiltä kysyisimme, ne waan wakaina muistuttawat meitä iästänsä. Wasta kuudennentoista sadan alkaessa rupee pimeys antamaan perää ja tar- kemman tiedon aamurusko koittamaan.

Wuodesta 1397 wuoteen 1521 kesti niin kutsuttu „Kalmarin yhteys“, joka nimi sai syntynsä siitä, että Kalmarnimisessä kaupungissa Ruotsinmaalla ensi- nimitetthänä wuonna päätettiin yhdistää Tanskan, Nor- jan ja Ruotsin maat yhden hallitsijan waltaan. Tar- koitus oli siten saada yksi wahwa, yhtäpitävä walta, sen siaan että ennen oli ollut 3 pientä, keskenänsä usein riitelewää waltaa. Tarkoitus oli hyvä ja kaunis, mutta seuraus — sitä huonompi. Tämän päättäjät unohtiwat, ettei kansoja niin yhdistetä ainoastansa sen kautta, että muutamät kokouksessa niin päättävät. Sen siaan että näiden 3 wallan olisi tullut yhdistää miel- kansa yhteistä wihollista vastaan, niin he käänsiwät ne toistensa rintoja kohti ja antoiwat niiden juoda heidän werta, joiden kanssa kokouksessa oliwat määrä- tyt yhdesjä elämään. Sentähden olihin heillä milloin yksi kuningas, milloin kaksi, kunnes wihdoin mainio Kustaa Waasa kokonansa särki yhteyden, nerollansa ja urhoollisuudellansa hankittuaan itsellensä Ruotsin hallituksen.

Kalmarin yhteyden aikana oli Turun linnakin monta kertaa nähnyt eri valloittajoina. Milloin oli se Ruotsalaisien, milloin Tanskalaisien käsissä. Vuonna 1520 yhdisti ankara mies nimeltä Kristian taas Tanskan ja Ruotsin wallat. Tehdäksensä kaiken wastustuksen waltaansa vastaan mahdottomaksi antoi hän käslyn palvelioillensa tappaa kaikki mahtawat miehet. Suomesfakin kattaistiin miekalla monen korkeasäätyisen miehen laula. Sulmuutensa teki waltansa kammutuksi ja wihatuksi, jonkatahden Ruotsalaiset Kustaa Waasan johdon alla yhdistyiwät ajamaan maasta pois tätä walloittajaa. Kustaa Waasan päänkin oli Kristian määrännyt otettawaksi, mutta Kustaa Waasa pääsi wainoojiansa pakoon, ehkä kyllä usein oli wähässä, ettei joutunut heidän kynsiinsä. Pari vuotta kului, ennenkuin Tanskalaisien kokonansa tähtyi jättää Ruotsin. Pisimmän aikaa wastustiwat Kustaa Waasaa Tukholman pääkaupunki ja — Turun linna. Turun linnan päälliköksi oli Kristian määrännyt erään kowan mutta urhoollisen miehen nimeltä Tuomas Wolf (Saksan sana Wolf on suomaksi susi, jotenka nimi oli miehelle hywin sopiwa). Lopulla w. 1521 lähetti Kustaa Waasa pienen sotawoiman Suomeen eritenkin häntyyttämään Turun linnaa. Katelismiehet näillä seu-duilla ja Turun viimeinen katolilainen pispapa Arwid Kurk kääntyiwät kohta Ruotsalaisien puolelle, mutta linnaa ei leikillä saatu. Kerran kun Ruotsalaiset ei-wät woineet mitään aawistaakaan, hylkäsi Tuomas Wolf sotamiehineen linnasta ulos heidän päällensä, tappoi ison joukon heitä ja otti muutamia wangiksi. Pelättääksensä niitä, jotka kouristansa pääsiwät, antoi hän tappaa muutamia wangistansa ja panna heidän ruumiinsa riippumaan linnan muurien päälle. Seuraawan vuoden alussa antoi Kristian taas käslyn ottaa hengiltä pois muuttamia korkeasukuisia miehiä ja Tuomas Wolf oli walmis ja mielukas kuulemaan hänen käskehänsä. Turun linnan muurien sisässä kaatui monen miehen pää. Yksi mies, nimeltä Erik Fleming, joka sittemmin tuli hywin mainioksi mieheksi, pelasti kuitenkin wiekkaudella henkensä. Hän oli olewinansa Tanskalai-

sien harras ystävä ja petti siten päällikön. Eräänä päivänä Fleming, näet, sanoi Wolfille: „linnassa on joukko Ruotsalaisia, joista ei meillä ole mitään hyötyä; sallippas minun wiedä ne Ruotsalaisia vastaan ja anna minulle sen werran Tanskalaisia, että woin pitää ne kurissa“. Wolf arweli keinon olewan warsin hywän ja antoi Flemingin tehdä, mitä tahtoi. Mutta Fleming oli jo ennen antanut linnan ulkopuolella olewille Ruotsalaisille sanan, niin että nämät ojeti oliwat walmiit hyökäämään Tanskalaisien päälle, jotka siis jouduitwat surman kitaan, mutta Fleming ja hänen Ruotsalaisensa pääsiwät wapauteen eikä mielensä tehnyt enää linnaan palata. Wasta Elokuussa 1523 saiwat Ruotsalaiset linnan valloitetuksi, mutta sitä ennen oli jo kuitenkin Tuomas Wolf saanut surmansa. Kesällä w. 1522 lähetettiin, näet, Wolf Ruotsiin wiemään ruokawaroja Tanskalaisille Tukholmaan ja hän purjehti estämättä yli Dolannin meren. Kun hän tuli Ruotsin puolelle Furusuntiin, niin lähetti hän yhden aluksen edellä tiedustelevaan, olisiko laita waaratta. Serikki Fleming, joka oli yhden niemen takana wäijyksissä, otti aluksen miehet wangiksi ja pani alukseen Ruotsalaisia Tanskalaisien waatteisin puettuja miehiä ja lähetti sen takaisin. Tuomas Wolf soui sitä vastaan weneellä ja kysyi: „mitä kuuluu“. „Kaikki on hywin“, wastattiin ja Wolf astui jo kiiruusti yhdellä jalalla alukseen. Samassa huomasi hän petoksen ja aikoi hyppätä takaisin weneesensä, mutta Ruotsalaiset estiwät hänen hyppäämästä, ottiwat hänen wangiksi ja purjehtiwat kaikessa hiljaisuudessa takaisin salmeen sisään. Suomalaiset laiwat, jotka eiwät petoksesta mitään tienneet, luuliwat Wolf'in waan johtawan laiwoja ja purjehtiwat perässä, mutta kun pääsiwät pienen matkan sisälle salmeen, piiritti Rustaa Waasan laiwasto heidät ja otti kaikki wangiksi. Wolf oli Rustaa Waasan niin wihoittanut, että Rustaa Waasa määräsi hänen hirtettäväksi. Hän hirtettiin erääsen tammeen. Kun hän näki valmistukset hirttämiseensa, harmitti se häntä kowasti, ettei hänelle suotu sitä kunniaa, että olisi saanut hampuiستا

tehtyä nuoraa kaulansa ympäri, waan oli hirtettävä niinistä tehdyllä nuoralla.

Samana vuonna kuin Turun linna oli myös Tukholma tullut Ruotsalaisien valtaan ja Kustaa Waasa oli siis pelastanut maansa. Kiitolliset kansalaiset korvoittivat hänen kuninkaaksi ja 37 vuotta hallitsi hän wiisaudella Ruotsin ja Suomen kansaa, kunnes hän w. 1560 hiljaisesti nukkui kuoleman uneen. Ruotsin kuningasistuimelle nousi wanhin poikansa Erikki, joka oli 14:sta samannimisistä Ruotsin kuninkaista. Nyt alkoi taas sisällinen, hävittävä sota, sillä kuninkaalla oli 3 weljeä, joille isänsä oli antanut osia waltakunnasta sillä toiwolla, että weljellinen rakkaus woisi estää kaikki eripuraisuudet ja riidat ja tehdä nuoremmat weljet kuninkaalle alamaisiksi. Mutta siinä toiwossaan hän kowin pettyi, sillä tämä jako oli monien onnettomuuksien alku ja synty. Kustaa Waasan toinen poika herttua Suhana oli saanut Suomenmaan osallensa jo isänsä eläessä, kuitenkin sillä ehdolla, että olisi kuninkaalle uskollinen alamainen. Jo isän elinaikana osoitti Suhana, että hänellä oli hywä halu päästä tästä alamaisuuden welwollisuudesta. Waikka hankkeensa tekivät isällensä monen murhepäiwän, niin isä kuitenkin ei hymnäntänht estää sitä pahaa, joka uhkasi sen kautta, että nuoremmille pojillensa annettiin niin suuri walta. Serikin kuninkaaksi tultua syytti yhtewä kipinä ilmituleen. Suhanalla ei ollut halua ensinkään kuulla weljensä käskyjä; se näkyi selwästi monesta kähtöksensä. Ettei tämä juuri ollut kuninkaan mieleen on helppo hymnäntää. Kuninkaan neuwonantajien kiskutukset hänen korwiinsa sen lisäksi ja muutama muu seikka synnyttivät kuninkaassa päätöksen ryhtyä wäkivaltaan, kun ei muu auttanut. Jo w. 1563 lähetettiin sotawoimaa Suomeen. Suhana, joka kyllä woiaawistaa, mikä kähtöksensä seuraus olisi, oli myöskin waroillaan. Hän antoi herttuaakuntansa asujamet wannoan uskollisuuden walan hänelle ja warusti Turun linnaa. Heikin marffinoilla, jolloin hän oli kutsuttanut kansaa kokoon Turkuun, piti hän Turun torilla puheen kansalle, jopa — jota tuskin voit aawistakaan —

Suomen kielessä, ainoa kerta jolloin Suomi hallitsijan suusta on kaikunut kansalle. Zuhamalla oli lapsuudessaan ollut opettajana Suomesta syntynyt mies, joka varmaan oli opettanut hänelle Suomen kielen. Puheessaan hän kowasti moitti weljensä Serikin hallitustoimia eikä pitänyt suurta lukua totuudesta, vaan syytti Serikkiä monesta seikasta, jossa ei ollut alkuaan. Hän esimerkiksi mainitsi, että Serikki ylenkatsoi hymmääviä miehiä ja että neuvonantajansa olivat nokikolari- ja suutaripoikia, että hän oli wihoittanut Wenäläiset, jotenka he ensi suvena aikoivat tulla häwittelemään ja ryöstämään Suomeen j. n. e. Lopuksi pyysi hän Suomalaisen apua weljensä wäärhyttä ja wäkiwaltaa vastaan; joka apu olisi olewa hyödyksi itse Suomalaisille. Suomalaiset, jotka uskoivat herttuan sanat, huusivat yhtä suuta, että olivat walmiit auttamaan ja uudistiwat uskollisuuden walansa herttualle.

Zuhana oli nainut Puolasta kuninkaan tyttären, nimeltä Katariina, joka oli luonteeltaan hywin wireä ja innokas nainen ja harras katolilainen. Hän sai miehenäkin kääntymään tähän uskoon. Katariinan nimeä kantaa vielä tänäpänä mainion kaunis lakso wirstan matkaa linnan taakkoisella puolella ja leweä paasi samassa paikassa meren rannalla on ollut pöytä hänelle, kun hän howineitsijensä kanssa oli täällä huwittelemassa itseänsä. Koska siis Zuhana oli niin likeinen Puolan kuninkaan sukulainen, toivoi hän saawansa apua sieltä; joka hänelle luvattiinkin.

Mutta ennenkuin jatkamme sotaretkemme, käykäämme hetkeksi katselemaan linnan sisäpuolta ja oloja siellä. Jos olisit tähän aikaan tullut linnan saleihin, niin tuskin olisit luullut olewajakaan Suomessa. Huoneitten seinät, näet, olivat peitettyt kalliilla waatteilla, laattiat monenkarwaisilla matoilla, huonekalut arwaamattoman komeat, useimmat niistä tannetuodut kaukaisista maista. Minäkin hämmästyin, jos luettelen sinulle herttuan palvelioita, joita siihen aikaan kutsuttiin „wirksamiehiä“. Vuonna 1559 luetellaan niistä ajoista säilyneissä kirjaisissa palkkaa saawia „wirksamiehiä“: 24 pishymiestä, 13 nikkaria, 9 muurimestaria, 29 laiwantekijää, 3 lasi-

mestaria, 3 sahaajaa, 1 sorwari, 5 nuorantekijää, 2 teurastajaa eli lahtaria, 9 nuottamiestä, 3 pursimiestä, 8 seppää, 3 oluenpaniaa, 5 kofkia, 3 tynnyrintekijää, 3 tiilintekijää, 5 tintaitten (wanttujen) tekijää, 3 rahantekijää, 5 tawarain kirjoittajaa, 14 kamarikirjuria, 3 ankeriasten kalastajaa, 3 portinwartiaa sekä joukko yksittäisiä, joista yksi oli — „koirien päämies“. Ja ajatteleppas sitä hetkeä, jolloin wieraita lähiseuduilta oli koossa. Silloinpa palvelioita milskui joka taholla, ja pöhdät oikein uupuivat herkkujen alle. Kerran esimerkiksi oli pöhdällä waan kalaruuissa „nahkiaisia, lohtha, siikaa, lohen mätiä, silakkaa, sähnäviä, lahnaa, ahwenia, särkiä, kuoreita ja ankeriaita“. Ulkomaan wiinat oikein tulvasivat wirtoina. Usein pyöri myöskin musiikin soudessa mitä kalliimpiin waatteisiin puettuja naisia ja miehiä tanssin pyörteessä ympäri lattiaa. Kuultiinpa linnassa silloin Suomenkieltäkin. Tapahtuipa kerran niinkin, että herttua päätti kirjoituttaa Ranskan kuninkaalle — Suomeksi. Mutta nämät ilopäivät eivät kestäneet kauwan. Kanuunain pamaukset ja kuulain wiuhu ajoivat ilon ja riemun pakoon ja tämän jälkeen ei linna milloinkaan enää ollut niin monen mahtawan miehen asuinia eikä sen saleissa enää sellaista prameutta nähty.

Toukokuun keskipäivillä rupeesi Cerikin sotawäki sekä mereltä että maalta ahdistamaan linnaa, mutta linnan väki puolusti sitä urhoollisesti. Kuningas lähetti yhä Ruotsista lisäwäkeä, mutta apua Suhanalle Puolasta ei kuulunutkaan, jotenka linna wiimein joutui hywin ahtaalle. Sanoma käy, että Cerikin sotawäki, turhain kauwan aikaa ahdistettuaan linnaa, keksi seuraawan petollisen sotateinon. Wähän matkaa linnasta lounaan päin on pieni saari, joka nyt sai nimensä, jota tänäpänäkin vielä kantaa, Hepokari. Cerikin sotamiehet, näet, pikisivät ja terwasivat hewosen ja sytyttiwät sen palamaan. Hewonen rupeesi hädisjäänsä tähttä laukka juoksemaan ympäri saaresa. Linnanväki näki tämän ja juoksi kaikki yhdelle puolelle katselemaan tätä ihmettä. Mutta sillä aikaa karkasivat Ruotsalaiset maan puolelta linnaan ja saivat

täten linnan valloitetuksi Elokuun 12:na. Herttua Suhana waimoneen, palveliineen ja puolustajineen joutui wangiksi ja wiettiin Ruotsiin.

Kuusi vuotta on taas kulunut, kuusi kowaa vuotta. Matalassa ja ahtaassa huoneessa Turun linnan muurien sisässä, johon päivän valo ei paljoa pääse sisälle, koska huoneessa on ainoastansa yksi pieni alkunareikä ja sekin soukkaa käntävää päin, käy rauhatonna edes takaisin pitkäläntä mies, jonka siniset filmät ja yksiwaisen otsan milloin epälyksen ja kalwawan omantunnon pilwet peittäwät, milloin hartauden ja toiwon säteet walaisewat loistain näiden pilvien läpitse ja wäkäksi aikaa karfoittain ne. Käntävässä olewan wartian asetten ja askelten ääni kaikuu yhä korwissaan ja muutama auringon säde, joka käntävän muurista heijastaa matalaan kamariin, muistuttaa wapaudesta, jota kerran hänkin nautitsi. Uskottos minua lukiani, jos sanon, että tämä mies oli — kuningas Gerikki 14:sta. Niin ajat muuttuivat. Kuninkaan korkealta kunniaistuimelta linnan pimehteen on usein waan yksi askel. Voitko aawistaa, mitkä tunteet kuohuwat miehen rinnassa, jonka käskystä yhtenä päivänä kuulewat tuhannet ja jota toisena päivänä waltakunnan alhaisin sotamies käsksee, jota yhtenä päivänä prameisin waatteisiin puetut palveliat joka taholla kumartawat ja mairielewat, mutta joka toisena päivänä on niin hylättynä, ettei hänellä ole ainoatakaan, jolle woisi mielensä ilmoittaa, jolta woisi tuskisjaan lohduitusta saada, ei kirjaa, jonka lukemisella woisi aikaansa kuluttaa, ei kynnää, jolta woisi piirtää kuohuwat tunteensa ja ajatuksensa. Kun Gerikki elokuun lopussa w. 1563 sai kuulla, että weljensä Suhana oli wangiksi joutunut Turun linnassa, aawistikko hän silloin, että muutaman wuoden perästä Suhana oli kuningas, hän waiwainen wanki — Turun linnassa? Tuskin kyllä.

Kun Suhana oli wieth wankina Ruotsiin, suljettiin hän kuninkaan käskystä „Gripsholm“ nimiseen linnaan, jossa 4 pitkää vuotta istui. Gerikki, joka luonnoltaan oli äreä ja pikainen wihaan, kuulteli myöskin usein huonojen neuwonantajien puhetta ja teki sentähden monen

tyhön, joka ei hallituksellensa kunniaa tuottanut, vaan sitä vastaan wieroitti yhä enemmän kansan mielen hänestä. Wihdoin antoi hän miekkansafin maistaa wiattoman miehen wertä. Pitäinen katumus seurasi nyt niinkuin usein ennenkin työtänsä, jonka wihan wimmassa teki. Raskasmielinen luontonsa muuttui tästä niin synkäksi, että hän muutaman ajan mielipuolena kuljeskeli milloin missäkin, jättäen hallitustoimet fikseen. Herättyhensä näistä hourauksista antoi hän mahtawien sukulaistien pyynnöstä Zuhanalle wapauden ja sowinto tehtiin weljien wälillä, joka kuitenkin ei kestänyt kauwan. Serikki heittäysi taas malttomattoman luontonsa waltaan ja entiset julmuudet uudistettiin. Seurauksena siitä oli, että weljensä Zuhana ja Kaarlo nostivat kapinan häntä vastaan, ottivat hänen wangiksi ja paniwat hänen pois hallituksesta, johon hänen siiaansa Zuhana nousi. Tämä tapahtui w. 1568. Ensin salwattiin Serikki Tuhholman linnaan, mutta muutettiin sitte Turkuun w. 1569. Täällä hän oli kaksi vuotta, kunnes hän taas muutettiin Dolantiin Kastelholman linnaan ja sieltä muutaman kuukauden perästä Ruotsiin, jossa oli wangittuna milloin missäkin linnassa, kunnes häntä weljensä käskystä waadittiin ottaamaan myrkkha, josta kuoli 1577. Zuhanan julmuus weljeänsä kohtaan on inhoittawa. Serikki, näet, pidettiin hirmuisen kowassa wankeudessa. Päällikkö Turun linnassa esimerkiksi pyhysi rautaa ja kuparia Ruotsista, saadaksansa niistä teettää kahleita Serikille. Serikki oli hywin mieltynyt soitantoon ja lukuun, mutta kaikki soitokalunsa ja kirjansä, jopa pyhä raamattukin, otettiin häneltä pois. Hänen täytyi kirjoittaa tikulla ja musteena hänellä oli wettä, johon nokea oli sekoitettu; ruokansa oli usein aiwan huono ja monasti sai hän maata kipeänä ilman hoidotta ja lääkkeitä.

Zuhana, joka Serikin jälkeen tuli kuninkaaksi, sai kuolinpäiwänsä saakka w. 1592 istua kuningasistuimella, mutta hänen kuoltuansa syntyi taas sisällinen sota ilmituleen. Zuhanan poika Sigismund oli jo ennen isän kuolemaa walittu Puolan kuninkaaksi ja isän kuoltua oli hän siis kahden waltakunnan kuningas.

Hän oli nuoruudestaan asti kasvatettu katolilaiseen uskoon ja oli sentähden mieltynyt siihen. Ruotsin papisto ja ylhäiset, peläten, että tästä oli syntyvä suuria wahingoita ja haittoja uskonnolle, päättivät kokouksessa, että luterilainen usko aina oli olewa pyhäväinen Ruotsissa ja että kuninkaan oli lupaaminen myöntää tämä, ennenkuin hän kruunattaisiin kuninkaaksi. Sigismund teki kauwan vastusta, ennenkuin hän suostui siihen, ja sittekin osoitti hän perästäpäin, ettei hän aikonut pitää lupautansa. Muutenkin olivat hallitustoimensa sellaiset, että ne loukkasivat Ruotsalaisia, niin että hän tuli vihatuksi. Setänsä herttua Kaarlo hiihlutti myös tätä tyhymättömyyden walkeata, niin että viimein Sigismund, ollessansa Puolasja, eroitettiin hallituksesta ja Kaarlo herttua walittiin kuninkaaksi. Sigismundilla oli kuitenkin monta puolustajaa, niin että Kaarlon oli ensin heidät voittaminen, ennenkuin hän sai kaikki waltakunnan osat waltaansa. Bahin ja wäkewin wastustajansa oli Klaus Fleming, jonka Sigismund oli määrännyt Suomen maaherraksi. Tämä oli urhoollinen mutta kowa mies, joka itse kohteli Suomen talonpoikia julmasti, eikä estännyt sotamiehiänsä heitä vielä julmemmasti kohtelemasta. Talonpojat waltittiwat usein Ruotsin neuwoskunnalle ja Kaarlo antoi käskyjä Flemingille tämän estämiseksi, mutta Fleming, hän kun oli uljas mies, ei ottanut näitä käskyjä korwiinsaakaan, waan sanoi ainoastansa tottelewansa kuningasta, jonka nimi oli Sigismund. Wihdoin ottiwat talonpojat onnensa omiin käsiinsä ja nostiwat kapinan Flemingiä vastaan. Hirvuisen sota syntyi, joka on tuttu Ruijasodan nimellä. Sodassa luullaan kaatuneen noin yksitoista tuhatta talonpoikaa. Fleming, jolla oli tottuneita sotamiehiä, pääsi woitolle ja Suomen talonpoikien täytyi siis wäkisenki myöntyä Flemingin käskyhisiin. Tämä tapahtui w. 1597. Samana vuonna kuoli Fleming. Sanoma käwi kansassa, että joku oli noitunut hänen kuoliaksi. Hänen kuoltua määräsi Sigismund Arwid Stålarmin sotawäen päälliköksi. Hän wetiäsi sotamieherineen Turun linnaan ja rupefi sitä warustamaan. Härkiä ja lehmiiä tuotiin

linnaan kirkiseudulta, hynnä rukiita, olkia y. m. jopa myhlynkiviäkin, jotenka voitaisiin jyvät jauhaa. Kaikki väki kutsuttiin kokoon ja kysyttiin, tahtoivatko olla kuningas Sigismundille uskollisia ja urhoollisesti puolustaa linnaa. Suullansa tosin melkein kaikki lämän lupasivat, mutta monen sydän oli herttuan puolella. Yksi, joka ei luwannut sotia herttuaa vastaan, tapettiin, jonkatähden muut eivät uskaltaneet ilmoittaa ajatustiaan.

Wielä samana vuonna suwella tuli herttua itse sotawäen kanssa laiwoilla Suomeen. Stålarin, joka ei woinut uskoa, että Kaarlo, jolla ainoastansa oli huonoja ja pieniä sotalaiwoja, uskaltaisi niillä tulla Suomeen, oli laiminlyönyt kaiken laiwastonsa warustamisen. Kaarlon laivat purjehtivat sentähden estämättä sikelle Turun linnaa, mutta linnasta ampuminen esti häntä wiemästä laiwansa jokeen. Hän pani sentähden wäensä maalle wähän matkaa kaakkoispuolla linnaa ja aikoi maata myöden mennä linnaa hätyyttämään. Linnanwäki, joka näki hänen aikomuksensa, lähetti sotamiehiä kanuunilla häntä ottamaan vastaan Turun kaupunkiin. Arwid Stålarin johti niitä. Nykyisessa Undenmaan tullissa tulivat sotawäet yhteen, mutta Kaarlon väki ei kauwan ampunutkaan, ennenkuin Stålarin miehineen wetähtä takaisin ja rupeşi matkaamaan Hämettä päin. Herttuan sotawäki marssi yhä linnaa päin. Linnassa oli päällikkönä Fleming wainajan leski, joka oli hywin urhoollinen nainen, eikä ensinkään ajatellut antaumista, waan lehoitti sotawäkeä urhoollisuuteen ja uskollisuuteen kuninkaalle. Herttuan väki teki linnoituksia Korpilahden ja Myhlymäen wuorelle ja ampuu räjähytti niistä linnaa, mutta turhain. Linnan muurit eivät olleet millänsäkään ampumisesta. Waikka Flemingin leski sai kuulla, että kuninkaalta apua ei ollut odottamistakaan, niin hän oli yhtä rohkea. Wihdoin sai herttua linnan kawaluudella. Eräs ylioppilas Taneli Hjort rupeşi ylllyttämään sotawäkeä paikenemaan herttuan leiriin ja onnistuikin hywin toimesaan. Kun tämä tuli tutuksi, kutsuttiin linnan väki kokoon ja luwattiin suuri palkinto niille, jotka pöhyivät

kuninkaalle uskollisina, mutta niille, jotka tahtoivat, annettiin lupa mennä herttuan leiriin. Suurin osa sotaväestä olikin halukas menemään ja jälkeenyääneet eivät kauvan sen jälkeen voineet tehdä vastusta. Päästhyänsä linnaan meni herttua linnan firkkoon, jossa Klaus Flemingin ruumiinarvku oli. Koska hän oli kuullut armeltawan, että Fleming vielä oli Puolasja ja että ruumiinarvussa waan oli kiwiä, käski hän ottaa arvon kannen auki, ja kun hän näki wanhan wi-hollisensa kuolleena, weti hän häntä parrasta ja lausui: „jos sinä olisit nyt elänyt, ei pääsi olisi ollut waka-wana“. Flemingin rouwa wastasi: „jos minun autuas herrani olisi elänyt, niin teidän armonne ei milloinkaan olisi tullut tänne sijälle“.

Kaikki parhaat kanuunat ja Suomen laiwasto sekä joukko sotawankia, joista yksi oli Flemingin leski, wiettiin Ruotsiin.

Herttuan lähdetthä pois ei pitkiä aikoja kulunutkaan, ennenkuin linna taas joutui Sigismundin palweliamin waltaan. Stålarin, näet, palasi Hämeestä sota-woimiseen ja koska parhaimmat tykit oliwat wiedyht Ruotsiin, niin herttuan sotawäki ei woinut paljo wastustaa. Niin oli linna taas kaksi vuotta kuninkaan wallassa. W. 1599, jolloin Sigismundin walta kokonansa oli häwinnyt, tuli herttua taas Suomeen. Entisellä kertaa lähteisjäänsä linnasta uhtasi hän kowasti rangaista kapinoitsioita, jos vielä uskaltaisi-wat hänestä luopua. Hän täyttikin lupauksensa. Herttuan määräämä päällikkö Scheel ahdisti Turun linnaa. Herttua itse sotamiehineen nousi maalle likellä Helsingiä, woitti siinä Sigismundin sotawäen, lähti sitte Wiipurin, walloitti Wiipurin linnan ja kosti hirmuisesti linnan päälliköille. Kun hän sitte tuli Turkuun, oli Scheel jo walloittanut Turun linnan ja oli siis koko maa wallassansa. Stålarin oli urhoollisesti kokenut wastustaa Turun linnassa, mutta kun hän ei saanut wähintäkään apua kuninkaalta, oli hänenkin antaminen. Täälläkin oli herttua hirwittäwan julma. Linnan päälliköt, jotka oliwat kuninkaallensa olleet uskolliset ja hänelle panneet henkensä alttiiksi, tuomittiin

kuolemaan. Kun tuomio luettiin wangille, pyysi Stålar-
arm yksin saada kuolla toijien edestä, mutta herttua
ei ottanut sitä jaloa pyhntöä forwiinsakaan. Perjan-
taina Marraskuun 11:nä 1599 julistettiin, että mes-
taus seuraavana päivänä oli tapahtuva. Wäkeä ko-
koontuikin sinä päivänä suuri joukko Turun torille.
Mestattawien joukossa oli myös Klaus Fleming wai-
najan poika Suhana, joka vielä oli nuori. Hän oli
rukoillut jo ennen herttualta armoa, koska ainoastaan
sattumalta oli Suomeen tullut Puolasta ja tuskin
fertaakaan oli laukaisjut pyhsynsä herttuan wäkeä was-
taan. Herttua lupasi sen hänelle, jos Fleming tästä
lähin lupaisi palwella herttuaa. Fleming ei luwannut,
waan sanoi, että hän oli wannonut ainoastansa kunin-
kaallensa uskollisuuden walan, mutta pyysi kuitenkin
armoa, samassa notkistaen yhden polwensa. Herttua
sanoi: „misset edessäni notkista molempia polwiasi?“
Fleming wastasi: „sen kunnioituksen säästän Sumalalle
ja kuninkaalleni“. Kun herttua kuuli nämät sanat,
näki wihan leimaus silmissänsä ja hän määräsi Fle-
mingin kuolemaan. Kun Flemingiä lauwantaaamuna
wiettiin mestauspaikalle, oli hän jo joksikin rauhoittu-
nut ja terwehti ystävällisesti kaikkia, jotka seisoiwat
tien ympärillä, jota hän kulki. Tultuansa mestaus-
paikalle jätti hän ensin hywästi ystävillensä ja tutuil-
lensa, lankei sitte polwilleen rukoukseen, teki synnin-
tunnustuksensa, jossa tunnusti olewansa wikapää Su-
malan edessä moneen syntiin, mutta wakuutti olewansa
syhtön siihen rikokseen, jonka tähden oli tuomittu ku-
olemaan. Puheensa lopetettua sanoi hän mestajaalle: „tee
wirkas“, weti paitansa kaulasta alaspäin, lankei pol-
willeen ja samassa erotettiin päänsä ruumiista. Kun
nuoren syhtömän Flemingin pää kaatui, niin khyne-
wirta juoksi monen silmistä, jotka surkutteliwat onnet-
toman miehen kohtaloa. Monen muun miehen pää
kaatui samassa tilaisuudessa. Kaikki muut tuomitut
paitsi Fleming teilattiin ja heidän päänsä ripustettiin
raastuwan eteen. Stålararm jätettiin henkiin ja wiettiin
Ruotsiin, jossa hän oli tutkittawa ja tuomitawa.

Tämä oli viimeinen kerta, jolloin Turun linna

walloitettiin. Wähittäin kadotti se kuuluisuutensa ja sen annettiin hävitä. Huhtikuun 20:nä w. 1614, kun silloinen Ruotsin kuningas, yllämainitun Kaarlon poika, ylen jalo ja mainio Kustaa Matolwi juuri söi eh-toollista Turun linnan suuressa salissa, syntyi tuli salin päällä olemassa kamarissa ja lewisi niin äkkiä, ettei enää saatu sammutetuksi, waan waha=linna paloi suureksi osaksi. Sitte sitä ei enää korjattu ja laitettu entiseen tilaansa, waan Turun linnan päälli-köt muuttivat uuteen linnaan.

Taas on muutamia vuosia kulunnut. Kauniina juwiaamuna Heinäkuun 15:nä w. 1640 lähtee Turun kaupungin rannasta suuri joukko juhlapukuihin puetuja herroja koristetuille weneillä linnaa päin ja koko kaupungin asujamet owat liikkeellä. Kaikkien kaswoista loistaa hartautta ja juhlallisuutta. Mikähän seikka tämän vaikuttanee? — Jalo kuningas Kustaa Matolwi lepää jo haudassa, wuodatettuansa werensä Saksan tappelutanterella taistellesaan ihmisen kaikkien kalliimman aarteiden, wapauden ja wälkeuden, puolesta. Ruotsin kuningasistuimelle on nousut 4 wuotias tyt-tärensä ja näyttää siis siltä kuin olisi waltakunnan hallitus rappiolle joutumassa; mutta Kustaa Matolwin koulua on lähnyt monta jaloa miestä, jotka ottawat hallituksen ohjat käsiinsä ja toimittawat tehtävänsä kunnialla. Suomellakin on ollut se onni, että on saanut maaherraksensa mitä jaloimman miehen, kreivi Pietari Brahen, joka asuu Turun linnassa. Hän on pannut wahwalla innollaan toimeen kuningas wainajan tuuman, jonka kuolema esti häntä saamaan aikaan, yliopiston asettamisen, näet, Suomeen. Heinäkuun 15:sta w. 1640 on se ijäti wuistettava päivä, jona yliopisto Turussa wihittiin. Onko siis ihme, että kaikki, joilla henki on, tuntewat sydämensä sykkiwän ilosta ja rientäwät yhdessä wiettämään juhlaa ja Suomalalle lähettämään kiitoksen, joka on Suomelle antanut sen riemupäiwän koittaa? Sepä on saattanut kaikki kaupungin wirtamiehet ja ylimykset matkalle linnaan hlewää kreiviä tervehtiwään, jonka ansio yliopiston perustaminen suureksi osaksi oli. Kello 8 aamulla otti

kreivi heidät vastaan, piti heille puheen päivän merkityksestä ja sitte lähtivät kaikki yhdessä, kreivi hovimiehineen, pispä, professorit, hovioikeuden jäsenet, pappit, ylioppilaat, porwaristo y. m. juhlasaatossa kanuunain paukkuesä rantaan ja sotamiehiä oli asetettu kummalleki puolelle. Siitä astuivat kirjavilla lipuilla koristettuihin weneisiin, joilla hiljain kulkiwat pitkin Turun jokea. Tultuansa rantaan menivät juhlasaatossa yliopiston suureen saliin. Suuri wäkijoukko oli kofountunut tätä saattoa katsomaan. Salissa piti kreivi kauniin wihkiäispuheen ja sieltä mentiin sitte kirkkoon, jossa pispä saarnasi. Sitte kun tämä oli lopetettu, rupesiwat kanuunat pauhaamaan kirkon karta-nolla ja „kofountunut kansa wastasi tähän niin wahwoilla riemuhuudoilla, että kirkko kajahti tästä ihmisäänien jhlinästä“.

Saman vuosifadan lopulla w. 1698 muutettiin maaherran asuinpaikka Turun linnasta Turun kaupunkiin ja tämä seikkä antoi linnan suuruudelle ja kuuluisuudelle melkein kuolinhaawan. Linna sai estämättä häwitä häwiämistänsä ja oli tästä lähtien waan sotamiesten ja wankien asuntona. Tämän lisäksi tuli seuraawan vuosifadan alussa tulipalo, joka sai tehdä suurta tuhoa, ennentuin saatiin sammumaan. Samaan aikaan oli myöskin „iso wiha“, jolloin linna jätettiin autioiksi, niin että Wenäläinen sai hämittää, miten tahtoi. Noin w. 1840 on linna uudestaan ulkopuolelta kalfittu, mutta näyttää saawan odottaa turhain sitä päivää, jona Suomen kansa pitää welvollisuutenansa jhläpitää rakennusta, johonka niin monta suurta muistoa on yhdistetty. Toiwokaamme kuitenkin, että sekin päivä pian koittaa, koska jo tätä nykhyäkin näemme jhä suoremman innon heräjäjwän tuttimaan muinaisuuttamme.

Nykyaikana ja jo monta aikaa sitten on pappi ja linnan wallesmanni ainoat herrasmiehet, jotka asuwat linnan muurien sisästä. Mitä lajia muut asujamet siellä owat, kuulemme helposti kahleitten helinästä heidän jaloistansa ja woimme arwella jo linnaan tullessamme, kun näemme portilla sotilaita wahtimiehinä.

Jo linnan mahtawimpina aikoina oli siinä myös

pahantekijöitä wangittuna. Eritenkin on muistettava vanhasja linnassa olewa niin kutsuttu „kolotorni“, johonka päästiin ainoastansa pitkien lähtämien kautta, jotka kävivät milloin ylöspäin, milloin alaspäin. Ensin tultiin pimeään soikeaan saliin, jossa kessi-laattialla oli luukku, josta pahantekijä laskettiin alan kunden sylen sywälle. Suwella riisuttiin hän paitaan asti, mutta talwella jätettiin takki päälle. Ruuaksi sai hän wettä ja leipää „kohtuullisesti“. Sinne pantiin ne, jotka eiwät tunnustaneet itseänsä shypääksi siihen, josta shyttettiin. Rauheempaa keinoä heitä pakoittamaan tunnustukseen tuskin olisi löythytkään. Kirjailia, joka tästä puhuu, lisää, „että moni roisto suwella kessi tätä kolo wiikon, mutta talwella tuskin takki tahi kolme päivää“. Muutamat pelästyivät jos sen nähdesjäsä niin, että tunnustiwat, mitä waan tahdottiin. Muutamat oliwat „niin paatuneet“, etteiwät sittekään tunnustaneet, ja muutamat „niin ilkeät“, että päästyhänsä sieltä ottiwat takaisin, mitä oliwat tunnustaneet? Kuka woi sanoa, kuinka monta wiatontakin tätä hirwittämää kiusausta sai kärsiä? Ryhjän owat wangit uudessa linnassa, ja wanhan linnan komeat salit ja mahtawien asuinhuoneet owat muutetut — makasiineiksi.

Mutta ennenkuin lopetan kertomukseni, woisinko olla puhumatta haltiasta Turun linnassa, josta ehkä olet kuullut puhuttawan? Jo wanhoista ajoista asti on linnan wäki tiennyt puhua haltiasta, joka muurien sisäsjä wartioitsee suurta raha-aarretta. Wuonna 1730 luuli eräs mies jo kessineensä paikan, missä aarre olisi, sillä lyhödesjään käsiään yhteen erääsjä lähtämäsä kuuli hän laulun ikäänkuin hopeasta. Hän ilmoittamaan asiaa maaherralle, joka lähetti miehiä linnaan kaimaan muuria ja rahastonhoitajan ottamaan aarretta vastaan sekä kirjurin kirjoittamaan kirjaansa rahajumman määrän, joka nyt oli lyhödettävä. Rahanhoitaja kyllä seisoiikin määrätyllä paikalla raha-arkku auki ja kirjuri kirja kädessä ja miehet kaimoiwat, niin että hihi höyrhi otsasta, mutta aarretta ei kuulunut eikä nähnyt. Wihdoin tähtyi jokaisen häpeisjään mennä tie-

hensä, ja ne kauniit unelmat, joita maaherra ja hän, joka aarteen luuli löhtävänsä, näki, raukesivat thjään. Haltia ei niin helposti omaisuuttansa antanut. Kaiteti hän sen tallitsee hywässä kättyssä päivän loppuun asti. Wai miten arvelet? Ja yhtä wahan kuin lukaan saa nähdä hänen aarrettansa, saanee hän nähdä ukkoa itseä „sinä ilmoisna ikänä, kuuna kullan walkeaisna“.

Nyt olemme siis, lukiani, yhdesjä antaneet ajatuksemme rientää kuluneisin päiwihin filmäilemään muutamia kuwauksia rakkaan isänmaamme ja sen kansan waiheista. Älä anna näiden muistojen kohta kadota mielestäsi, waan uudista ne ajatuksissas yksinäisinä hetkinä, joina päivän thöt ja wastukset unohtuwat. Jos ties joskus sopii niille tienoille, wiivy hetki näitä wanhoja muuria katsomassa, niin mielikuvitukses ehkä wilkkaammin kuwaa sinulle nämät tapaukset. Nähdessä onnettoman kuningas Cerikin tähän asti säilyneen wankihuoneen ehkä surkuttewaisuuden khynele pujahtaa filmästä. Kun taas Pietari Brahen hlen jalo kuwa juohtuu mielees, päättä sinäkin tehdä thötä tämän rakkaan isänmaan hywäksi, — mutta älä ainoastansa päättä, waan tee se myös. Jos tarkoin mietit, puhuwatpa kehoitusfanoja sinulle siihen muinais-muistotkin, joiden tulkkina paitfi muita owat — Turun linnan wanhat muurit.

A. W. J.

The first part of the book is devoted to a general
 introduction to the subject of the history of the
 world. The author discusses the various theories
 of the origin of the world and the different
 views of the nature of the universe. He then
 proceeds to a detailed account of the history of
 the world from the beginning of time to the
 present. The book is written in a clear and
 concise style, and is suitable for students of
 history and general readers alike.